

A 121 éves kőszegi szakközépiskola születésének története

D. Keveházi László nyugalmazott evangélikus lelkész előadása

Kőszeg, 2020. április 3. / október 12.

Itt olvasható a teljes szöveg, az okt. 12-i ünnepségen az előadó hiányában csak egy kedvcsináló diasor került bemutatásra.

Hogy miért *vagyunk* itt együtt, arról nem kell sokat mondanom: iskolánk 120 éves (Egészen Pontosan: 121 éves!! (De erről ne szóljatok senkinek!!...))

De: miért vagyok *én* itt? Bemutatkozás. Hogy kerültem ide? El kell mondanom: 37 évig egy talán akkoriban hazánk talán legnagyobb falusi gyülekezetében szolgáltunk feleségemmel (Pilis), aki kőszegi leány volt. Pilisen a hitoktatás a legkeményebb időkben sem szűnt meg, bár igyekeztek minket az iskolákból kiszorítani. A hitoktatásra minden évben külön be lehetett („Kellett”) iratkozni, meglehetősen döccenősen ment a dolog. De Pilisen folyt a hitoktatás megszakítás nélkül. Bevallom Nektek, hogy engem a gyülekezet munkában a hitoktatás fárasztott a legjobban.

Hát nem iskolalelkész lettem Kőszegen nyugdíjasan is? A kőszegi lelkész külföldre távozott, és az akkori püspök (Ittész János) engem kért meg az iskolalelkészi feladat *ideiglenes* betöltésére. Nem emlékszem pontosan, hány évig folyt ez, ezt Király Csaba akkori igazgató úr és az akkori tanári kar jobban tudja. Én közben megszerettem az iskolát, nem tudom, hogy az iskola mennyire szeretett meg engem.

De az iskolához való kapcsolatomhoz hozzátartozik, hogy feleségem, akit már említettem, és aki már nincs köztünk, szintén ,lelkész volt, kőszegi volt, és fiatalon itt tanult, ebben az iskolában, Itt lettek életreszólóan barátok *dr. Fabiny Tiborné, Saródy Valériával*, aki később a Gyurácz egyesület (Alapítvány?) lelkes hordozója és vezetője lett haláláig.

Én tehát ilyen „*kettős*” kapcsolatban voltam az iskolával: feleségem itt tanult és magam sokkal később idekerültem iskolalelkésznek. Akkor kezdtem érdeklődni az megszületésének történetét, *a gondolattól a kivitelig*, annak további történetét, fejlődését majd Horváth tanár úr rajzolja meg. iskola története iránt. Most röviden el szeretném mondani Nektek az iskola születésének történetét.

Kőszeg: vitathatatlanul és elismerten „iskolaváros”. Vas megyében 1677-ben alapították az első középiskolát. És jött a többi iskola. A Pannon egyetemmel együtt több középiskoláról tudok, Nem sorolom fel őket. Ezen felül persze vannak alapfokú, „elemi” iskoláink is. És itt volt a katonai alreál, hadapródiskola is. Így kaptuk az az „iskolaváros” nevet, lásd, Ottlkyk Géza: „Iskola a határon”.

Mivel iskolánknak eredetileg „leánynevelő intézet” pontosabban „nőnevelő” intézet volt, ENNEK születéséről van szó, egy percre a nőnevelés kérdését is elő kell vennünk.

Ebben visszamehetnénk a görög korra is: Plutarkhosz Kr. u. 46/48 – 125/127) görög közép krónikás, életrajzíró volt. Ismertségét fő műve, a „Párhuzamos életrajzok” hozta meg számára, melyben a mitológiai időktől kezdődően egészen koráig fontos közszereplők, törvényhozók, államférfiak, hadvezérek életét

Plutarkhosz következőképp ír a nők neveléséről a „Párhuzamos életrajzok”-ban: „Lykurgosz (egy második századi uralkodó) igen nagy figyelmet fordított a nők dolgaira. A leányok testét versenyfutással, birkózással, diszkosz- és dárdavetéssel edzette, hogy a jövőendő magzat erős és egészséges szervezetben fogadjon és növekedjen, s a nők könnyen viseljék el a gyermekszüléssel járó fájdalmakat. Leszoktatta őket az elpuhult és elkényeztetett életről, és állandó szokássá tette, hogy az ifjak és a leányok részt vegyenek a körmenetekben; az istenek ünnepein körtáncot jártak, és kardalokat adtak elő, s ilyenkor nézőként jelen volt a város egész ifjúsága. [...] A fiatal leányokat mindez nemes versengésre ösztönözte. Növelte önérzetüket az is, hogy részt vehettek a legkiválóbb versengésekben. Vagyis: már a 2. században is volt, aki a leánynevelésre figyelmet fordított.

Legyen elég ennyi: a nőnevelés gyökerei mélyre nyúlnak vissza, én ezt a régmúltat nem bolygatom.

Aztán sokkal később találtam egy nevet: ” (Johann Valentin Andreae,) 1586- 1654) német protestáns teológus, az akkor híres és „gyanús”(eretnek?) Rózsakeresztes mozgalom egyik nagymestere. A felvilágosodás és egyesek szerint a pietizmus előfutára volt az egyháztörténelem szerint.

Ő írta: „Nem tudom, miért kell ezt a nemet kizárni a nevelésből? Hiszen az asszonyokat különös tisztelettel illeti. Koruknak tipikus női munkái mellett (főzés, varrás, foltozás, stb) ők is kapjanak képzést, hogy azt tovább adják- írja. Legdicsőbb tulajdonságuk a gyümölcsözőségük, amiben a világ minden hőse előtt állnak, abban a korban, amikor egy embert megölni nagyobb dicsőség volt, mint világra hozni.

Csak megemlítem: Luther Márton is szorgalmazta a leányok, de talán még inkább az ifjúság tanításának ügyét, a reformáció nyomán sok iskola és leányiskola is született. Itt most nincs idő arra, hogy a reformáció és az iskolák keletkezésének összefüggéséről szóljak, pedig nagyon gazdag történet lenne. Ezt éppen Gyurátz Ferenc könyve is bizonyítja.

De a régi dolgokból legyen elég ennyi. Ejtsünk szót a magyar nőnevelés kérdéseiről: Sok mindent lehetne és kellene említenem, de összesen csak két nevet szeretnék megemlíteni: És innen lehet, hogy néhányotokak „ismerős” lesz mondandóm, mert lényege, összefoglalása a kőszegi gyülekezet lapjában, a „Szegeletkö”-ben már megjelent.

Az egyik név: Veres Pálné, sz. Beniczky Hermin
(Lázi, 1815. dec. 13. - Váchartyán, 1895. szept. 28.)

A Trebelovce, (Szlovákia) melletti Nógrád megye Lázi-pusztáján. született. Apja az Árpád-korig tudta visszavezetni a családfáját, svéd származású édesanyja igen művelt, nemesi családból származó asszony volt. Apját egyéves korában vesztette el, anyja ezután három gyermekével

Budára költözött, ahol egyik alapítója lett a *Budai Jóltevő Asszonyi Egyesületnek*. Anyja áldozatául esett az 1831. évi kolerajárványnak, a (16 évesen teljes árvaságra jutott Hermin ezután nagyapjánál, a tótygyörki (ma Galgagyörk) kastélyban nevelkedett.

Saját akaratából tanult, sokat olvasott, érdekelte a kultúra, a földrajz, a történelem, a politika, az irodalom, a művészetek. Huszonnégy évesen ment feleségül Veres Pálhoz, Nógrád vármegye főjegyzőjéhez, akivel Vanyarcon telepedtek le. Hermin az 1850-es évekig kizárólag családjának és egyetlen lányának, Szilárdának nevelésének élt. Mivel lánygyermeket nevelő iskola akkoriban nem létezett Magyarországon, tanárokat fogadott lányával mellé.

Az 1840-es évek végétől szoros barátság fűzte *Madách Imréhez*, egyszer pedig csalódottan és mélységesen felháborodva olvasta az író 1864-es akadémiai székfoglalóját, mely A nőkről, különösen esztétikai szempontból címet viselte. Ebben – többek között – a következő gondolatok szerepelnek: „A nő korábban fejlődik, de teljes férfiúi érettségre sohasem jut, könnyebben felfog és tanul, de teremtő géniusz hiányával az emberek irányadó szellemei közé nem emelkedik..., a művészetet és tudományt előre nem viszi.” Ez Beniczky Hermint sértette.

Elnézést, ha ezzel „pletykaszintre süllyedek, tehát: a magyar nőnevelés ügye egy sértődésből indult ki?

Veres Pálné előbb Madáchnak írott levelében kelt a nők védelmére, majd elhatározta, hogy a nyilvánosság elé lép, és mozgalmat indít a felsőbb nőnevelés érdekében. Hatalmas ambícióval látott munkához, s bár kezdeményezése mögött valóságos társadalmi igény állt, terveit nem volt könnyű elfogadtatnia. Csak Deák Ferenc állt ki mellette. Veres Pálné: Felhívás a nőkhöz című kiáltványát 1865. október 28-án közölte Jókai lapja, a Hon, majd újabb felhívást írt Buzdító szózat címmel. 1867. május 24-én összejövetelt szervezett a pesti Tigris Szállóban, hogy megbeszélhessék a nők művelése ügyében teendő lépéseket. Az összejövetel sikerén felbuzdulva 1868. március 23-án adományokból megalakult az Országos Nőképző Egyesület, melynek elnöke Veresné, alelnöke pedig Teleki Sándorné lett.

A következő évben, 1869. október 17-én Budapesten az Ország úton (a mai Múzeum körúton) megnyílt az első magyar felsőbb leányiskola (s lassan másutt is), amely a nők szellemi fejlődését, a magasabb ismeretek megszerzésének lehetőségét tűzte ki célul. A tantervet Veres Pálné készítette, az intézmény igazgatója, a nagy tekintélyű irodalomkritikus, Gyulai Pál volt. A növendékek magyar, német, francia nyelvet és irodalmat, számtant, természetrajzot, lélektant, művészettörténetet, esztétikát tanultak, valamint könyvvitelt és kézimunkát is.

Az 1870-es évek elején a felsőbb leányiskola már internátussal is rendelkezett. Megindult a leányok négyosztályos alsóbb népiskolai oktatása is, és 1873-ban Trefort Ágoston kultuszminiszter támogatásával a népiskolai és a felsőbb leányiskolai szint közé beillesztették a polgári iskolai képzést.

Jól szemlélteti a Nőképző Egyesület hírnevét, hogy Erzsébet királyné három alkalommal is meglátogatta az intézetet. Az 1890-es évek elejére az Országos Nőképző Egyesület tanintézetében a felsőbb leányiskolai képzést négy évfolyamossá alakították át, amivel lehetővé vált a nevelőnői vagy tanítónői oklevél megszerzése. 1881-ben a tanintézet a belvárosi Zöldfa utcába költözött, ahol

a 11 osztályterem mellett ének-, rajz- és tornaterem, valamint játszótér és korcsolyapálya is helyet kapott.

1886-tól, férje halála után, Veres Pálné tavasztól őszig Vanyarcon igazgatta a gazdaságot, télen a fővárosban élénk társadalmi életet élt, lánya szalonjában fogadta a szellemi élet kiválóságait, Jókai Mórt, Gyulai Pált, Mikszáth Kálmánt, Vámbéry Ármint. Az Országos Nőképző Egyesület elnök asszonyaként hetvenhat éves koráig irányította mindenre kiterjedően a szervezetet, visszavonulásra egészségi állapota miatt kényszerült. Nyolcvanéves korában, 1895. szeptember 2

A budapesti Veres Pálné Gimnázium ma is eredeti helyén áll, a Zöldfa utca nevét 1905-ben változtatták Veres Pálné utcára.

Munkájuk eredményeként jött létre 1868. március 23-án az *Országos Nőképző Egyesület*, jelszavuk: "Haladjunk!" Célkitűzésük a leányok, nők tanulásának segítése volt. Az első évkönyvben írták: "Egyesülésünk főindoka: A nőnevelés hiányain segíteni s a vagyontalan nők számára önfenntartási módok előmozdításán munkálni. ... a nőnek is szükséges közhasznú ismeretek alapos megszerzése, értelmének s itélő tehetségének nagyobbmértvű fejlesztése, ... hogy az életben reá váró sokoldalú feladatnak, - mint gyermekei műlegvalódibb nevelője, háztartásának vezetője és gyakran mint özvegy, gyermekeinek egyedüli fenntartója - kellő és célszerű szellemi kiképeztetés által megfelelően képesítve legyen." Nekünk ez természetesen tűnik, ám akkor óriási szó volt.

De megint ugornunk kell: és egy másik *ismerős* nevet kell említenem: Gyurátz Ferenc nevét.

Gyurátz Ferenc

Alsóbük, 1841. április 27. (vagy 30.) Az utcát először Gyurátz köznek, majd Gyurátz utcának nevezték el, ahol született. –Meghalt: Pápa, 1925. május 3. (sajnos egy rózsatövis szúrta meg, és ebből halálos vérmérgezés lett.)

A Dunántúli evangélikus egyházkerület szuperintendense (azaz püspöke) 1895-től 1916-ig.

Apja Gyurátz Ferenc, édesanyja (csak megemlítem itt!) Mesterházy Terézia!!! Úgy olvastam, hogy a falu neve régen :Vester volt. Egy legenda szerint Mátyás király járt ott, és mondta, ezentúl ne Vester, hanem Mester legyen neve. Innen a Mesterháziak.

☑ Életéről pár szó: Már a szopori iskolában felfigyelt tanítója szorgalmára, tudására. Talán „aproság” életének első tanítójáról, Sente Györgyről, életének utolsó írásában emlékezett meg, ez az írás akkor jelent meg, amikor ő már lehunyta szemét.

Tanult azután Sopronban, és 1866. október 8-tól a hallei gyetemen. Erről 1867 nyarán hazatérve, kővágóörsi segédlelkész, 1868-ban beledi, 1872-ben pápai lelkész lett. A kerületi gyámintézet 1887-ben elnökké, a dunántúli egyházkerület ugyanakkor főjegyzővé, a veszprémi egyházmegye 1893-ban esperessé választotta. Végre 1895 (54 éves korában) őszén(püspökévé tette az egyházkerület,

beiktatsi beszédében már mondta: *az anyák megbecsülést érdemelnek mert a ker. kertjében hit virágját ők ültetik.*” egy évvel később 1896-ban elnöke lett az 1888.-ban léterjött Magyar Prot. Irodalmi Társaságnak, de melynek kezdettől fogva választmányi tagja volt.. Tagja volt a budapesti első evangélikus zsinatnak, választás útján, a másodiknak alelnöke is. 1916-ban nyugalomba vonult mind a püspökségről mind a lelkészségről. (kb.40 évi aktivitás után)

Néhány száraz adat püspöki szolgálatáról: 54 új, ill.renovált templomot adott át 18 éve alatt, 148 lelkészjelöltet avatott fel 27 gyülekezetben 19 esztendő alatt. 17 év alatt 146 gyülekezetet, 7 egyházmegyét látogatott meg.

Tizennéhány műve jelent meg nyomtatásban. Én csak egyet említek meg. Van egy könyve: A nő. (Hivatása, helyzete a múltban és korunkban, 1917.) Írásai így kezdődik: „ *Mint a Biblia elbeszéli, Isten azt mondta: „Nem jó az embernek egyedül lennie. Szerzek neki segítőtársat (aki szüntelen előtt legyen)”. Ez mondat már a nő tisztéről, tiszteletéről megbecsüléséről beszél.*”

Édesanyjában tanulta meg tisztelni a nőt, a családanyát, akinek erényeit a püspök oly ékesszólóan tudta mindig ecsetelni. Lovagias tisztelője volt a női nemnek ifjúkora óta. A nők sorsa és társadalmi helyzete érdekelte. Ne feledjük, a 19. században vagyunk, vagy a 21. század elején, amikor a nők nevelésének ügye még „ritkaságnak” számított. Még Gyurácz Ferenc is a „háziasszonyt” tiszteli, bár tanulásaért mindent meg akar tenni.

Könyvének hosszú, szép, megbecsülendő zárómondatát hozom ide: „Midőn a férfi az öregkor borongó őszén visszatekint: az emlékezet felidézi lelke előtt a múltat,, az ifjúságot vágyaival, reményeivel, a házasságkötést, a családi élet örömeit és gondjait. A múlt képein elmerengve ily vallomást tesz magában: „Rég volt, mikor feleségemet, mint viruló hajadont megkértem. Ő ma már nem olyan karcsú, mint ekkor volt, szemei nem oly ragyogóak, arcrózsái lehervadtak, a dús hajtekercek helyett, amiket akkor bámultam, most gyérült, ősz fürtöket hordoz fején. És én mégis sokkal jobban szeretem őt most, mint akkor. Nemes lelke, szívjósága, mellyel házam boldogsága mellett őrködött, most is ugyanaz és mindig mélyebb hálára kötelez. Ha a múltból vigasztaló, örvendetes emlék mosolyg felém, az mind az én hű élettársamra utal, mind ő hozzá csatol. Megöregült meggyöngült, de így is ő a legszebb én előtttem. Szép volt az ifjúság ragyogó szakaszában, mikor udvaroltam neki, de még szebb, mikor mint asszony, családom boldogításán fáradozott, amikor ott virrasztott halványan gyermekeim betegágya mellett. Mi tiszteljük, szeretjük egymást. Minden imádságunkban hálafohász száll Istenhez azért, hogy egymásnak adott bennünket.” (Zárójelben mondom nagyon halkán és már megözvegyülten: ugyanezt vallom szóról szóra 63 évig tartó házasságunkra gondolva.)

De talán *mindezekből* érthető, miért fogant meg benne a Nőnevelő Intézet terve. A gondolat megszületésének időpontját nem tudjuk. Idézett könyvét már 1917-ben írta, 76 éves korában, amikor egy éve már nyugdíjban volt. De már 1895-ben, amikor püspökké választották, már hangsúlyozta a nőnevelés fontosságát, „mert a hit virágát a szívben a nők ápolják.” –mondta. És a következő évben, 1896-ban már a tőkegyűjtés is elkezdődött. Talán érdemes megemlíteni, hogy Kőszeg városa is 10,000.-Ft-ot adott. Ez akkor nagy összeg volt. És építés is elkezdődött

Az intézet építője egyébként : Ludwig Schöne építészmérnök Szászországból származott.és tanulmányait Lipszében és Hannoverben folytatta. 1871-től alkalmazottként dolgozott különféle irodáknak Bécsben, majd saját stílusát az 1880-as évektől önálló munkáival alakította ki. 1833-ban megkapta az oklevelét Bécsben. A Ringstrasse (Nagy körút) kiépítésénél az egyik legtermékenyebb építészként vett részt . Tevékenységét azonban az egész monarchia területére kiterjesztette. A templomok (Kőszegi Jézus szíve) mellett lakóépületeket, szállodákat, irodaházakat és gyárakat is tervezett. Az első világháború után, a Monarchia összeomlásával, alig kapott megbízást és nincstelenként halt meg.

Gyurácz nőnevelő *gondolatának* születését nem tudom. Már 1896 májusában eldől: IZÁK Mária aszódi tanárnő lesz az igazgató. És már ekkor felmerült Hajas Eszter és Varga Beatrix tanárnők neve is. Vagyis ekkor már konkrét tervek voltak. Csak érdekességként megjegyzem a szigorú szellem tekintetében: egy tanárnőt feljelentettek később, mert a városban *kerékpározott!!!*

Az építés persze nem ment simán, közben Gyuráczot még támadások is érték De sikerült és bekövetkezett: 1899. szeptember 7. de.11. óra. A nőnevelő dísztermében.

Az avatást egy *gyászünnep* előzte meg. Ez évben (1899. júl.1.) meghalt Radó Kálmán egyházkerületi felügyelő. Róla megemlékeztek. a kerületi ülés első részében. Laucsek Jónás esperes mondta az oltári imát, Horváth Sámuel főjegyző pedig a gyászbeszédet Zsid. 13, 7. v. alapján: Megemlékezzetek a ti elöttetek járókról.»

Majd a második napon, tehát szept. 7.-én volt az AVATÁS ÁTADÁS ünnepe:

.Ennek tárgysorozata:

1. Az épületet Kund Sándor esperes vette át az építésztől .
2. Karének következett.
3. Ezután jött Gyurácz Ferenc „szíveket megrázó” beszéde.(Payr Sándor fogalmazása)
Az ünnepélyen részt vett a kultuszminiszteri küldött is.

Befejezésül: Adja Isten, hogy az iskola ne csak fennálljon, hanem legyen gyümölcsöző és adjon hazánknak és egyházunknak *fiúkat* (akiktől el nézést, hogy külön nem említettem őket!) és leányokat, hogy egyszer jó emlékekkel mondják: én a kőszegi iskolaváros evangélikus iskolájában tanultam.

Még emlékszem egy „Gyurácz-Alapítványra.” régi lelkes „gyuráczosok” hívták életre, akik hálásak voltak azért, amit ebben az intézetben kaptak. Ha talán nem is egy „új Gyurácz-alapítványt” ,(egyébként: miért ne?), de ilyen hálás emlékezőt kívánok és szeretnék.

Hát ez volt a születés és aztán az indulás 1899. szept. 7.-én délelőtt 11 órakor. És következett a folytatás, amiről Horváth Antal nyug. igazgató úr fog beszámolni.

D. Keveházi László